

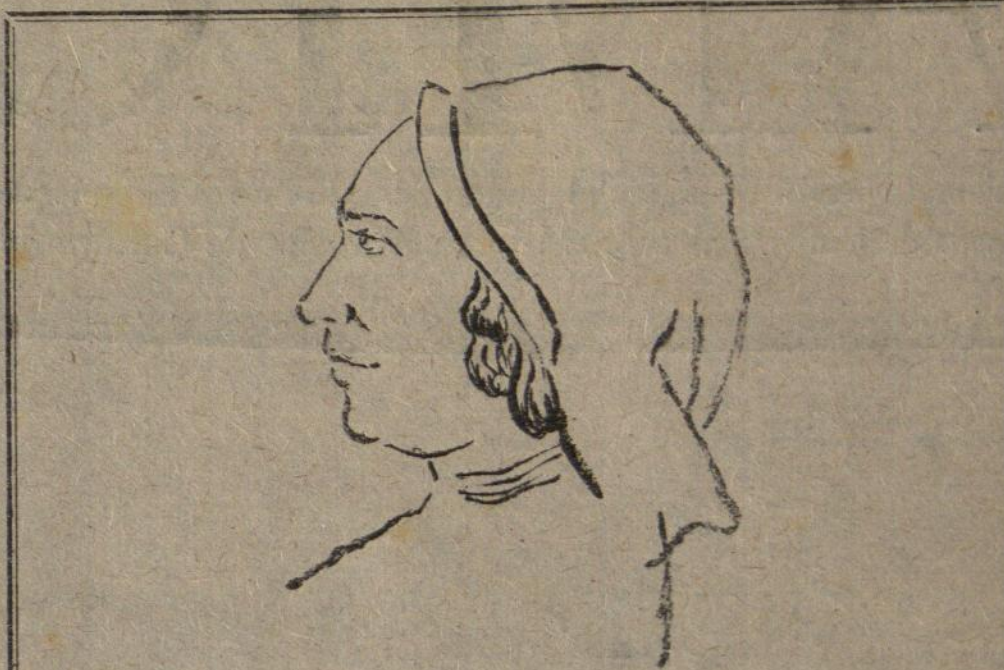
1) *Les Cròniques*. — La història pàtria, que en altres països nodreix la poesia èpica, a Catalunya informa sobretot la prosa narrativa, que és sempre l'exponent d'una cultura estabilitzada. Quan Catalunya extén els seus dominis més enllà dels territoris pròpiament catalans i realitza una política peninsular i mediterrània que eixampla la seva esfera d'acció, ja posseeix una cultura pròpia que pot imposar o presentar com a model a les terres que conquista i als països que protegeix. Les victòries militars i polítiques, per tant, susciten l'obra dels historiadors i cronistes. Les principals cròniques catalanes són les de Jaume I, Desclot, Muntaner i Descoll. Aquestes quatre cròniques honren per elles soles una llengua per llurs bel·leses literàries i honren un poble per llur contingut històric. Hi hagué cronistes menys importants, com Bernat Boades, Pere Tomich, etc., que ací només podem esmentar.

2) *Cròniques de Jaume I i de Desclot*. — Les dues primeres cròniques en data són la de Jaume I i la de Desclot. La primera, amb tot i dur el nom del Conqueridor i de relatar els fets com si fos el monarca en persona qui els narrés, és possiblement l'obra d'un cronista anònim al servei del rei. Aquest cronista ens conta els fets del llarg regnat de Jaume I, els greus conflictes interiors que el rei hagué de vèncer, les seves magnífiques conquestes de Mallorca, Menorca, València i Múrcia i, finalment, la seva frustrada croada a Palestina. L'obra és escrita amb gran simplicitat i ingenuïtat.

La crònica de Bernat Desclot, intitolada *Cròniques o Conquestes de Catalunya* comença narrant el regnat de Pere el Catòlic, pare de Jaume I, segueix després contant les festes d'aquest rei i acaba relatant la de Pere el Gran, el conqueridor de Sicília, fins a la seva mort. Desclot és remarcable per la seva prouja de dir sempre la veritat. Un crític modern resum així les qualitats del cronista i de la seva obra: «Explica allò que ha presenciât. I ho conta amb un esperit tan imparcial que fins els mateixos francesos, que tan malparats quedaren en la relació de Desclot, fan justícia a l'escrupulosa veracitat del cronista. L'estil de Desclot és eixut, auster».

Hom comprendrà la importància d'aquestes dues cròniques en el camp de la cultura històrica si hom recorda que la de Jaume I fou aviat traduïda al llatí, al dialecte aragonès i a l'espanyol i que en el segle XIX se'n va fer una traducció anglesa, i si tenim present que la crònica de Desclot fou traduïda al castellà al segle XVII i més tard a l'italià.

3) *La crònica de Muntaner*. — Ramon Muntaner, nat el 1265 i mort el 1336, és després de Lluïl, l'escriptor clàssic més important de Catalunya. Els esdeveniments que Muntaner relata en la seva obra comprenen sis regnats, o sigui més de mig segle i van des del regnat de Pere el Catòlic fins al d'Alfons III de Catalunya. Aquesta obra és sobretot interessantíssima perquè narra l'expedició i les fetes d'armes dels

Elogi del rei En Jaume I

(De la Crònica)

Jamés no nasqué rei a qui Déus faés tantes gràcies en sa vida com féu a aquest senyor rei En Jacme. E de les gràcies que Déus li féu, vos comptaré partida. Primerament, que mostrà gran miracle en lo seu neiximent, així com davant vos he comptat. E après, que es veé lo pus gran príncep del món e el pus savi e el pus graciós e el pus dreturer e cell qui fo més amat le totes gents, així dels seus sotmeses com d'altres estranys e privats que rei que anc fos: que, aiant con lo món dur, se dirà «lo bon rei En Jacme d'Aragón». Après, amà e temé Déus sobre totes coses: e qui ama Déus si ama justícia e veritat e misericòrdia; e de tot ço fo ell ben tastat. E après fo lo mellor d'armes que nengun altre. E totes aquestes gràcies pogui io veure e saber,

e tots aquells qui el veeren e d'ell oiren ne oïran parlar. Après, féu-li Déus gràcia dels bons fills e bones filles e bons néts e nétes que es veé en sa vida, així con davant vos he comptat. Après encara li feu Déus gràcia que, abans que hagués vint anys complits, conqués lo regne de Mallorca e tolc a sarraïns ab molt d'afany que coferí ell e ses gents, així per batalles com per desaire de viandes, com per malauties com per altres raons, segons que porets entendre en lo llibre que es féu de la presó de Mallorca. E encara, que vull que sapiats qua la dita preson se féu pus vigorosament e pus baronil que anc preson se presés d'aitalciutat com Mallorca és, qui és de les forts ciutats del món e la mills murada.

RAMON MUNTANER

almogàvers en terres d'Orient, que Muntaner va presenciâ perquè fou soldat i més tard canceller d'aquell exercit quan els catalans s'establiren a Gallipoli. Després d'haver conviscut amb els almogàvers i d'haver assistit a trenta-dues batalles, a les seves velles es retirà a València on escriví els seus records. Un historiador francès, Buchon, escriu: «Quant a la forma de narració, Muntaner és superior a tots els altres cronistes. No conec cap altre escriptor que sàpiga transportar com ell al lector al mig de les batalles ni que el sàpiga enardir tant amb el foc del seu entusiasme». Potser per això és el cronista més llegit i més celebrat i si bé algunes vegades poetitza els fets, contant-los amb vigor i destacant-hi el costat pintoresc, no deixa mai d'ésser veridic. La crònica de Muntaner fou traduïda al castellà al segle XVI. En francès se n'han fet diverses edicions. I hi ha traduccions a l'alemany, a l'italià i a l'anglès.

4) *La crònica de Descoll*. — Aquesta altra crònica és més coneguda sota el nom de *Crònica de Pere III*, el del Punyale, ja que fou per ordre d'aquest rei que Bernat Descoll, un dels seus secretaris, la va escriure. Com la de Jaume I, aquesta crònica és una narració posada en boca del rei, com si fos el monarca en persona que contés els fets. El rei, que indubtablement inspirà i revisà l'obra del seu cronista, hi fa la història detallada del seu regnat i hi queda retratat amb totes les seves grans qualitats i tots els seus grans defectes. El seu regne, que va del 1335 al 1387 és un dels més gloriosos de Catalunya i assenyala un dels moments

de més puixança política i cultural del país.

de més puixança política i cultural del país.

5) *Llibres de cavalleries*. — Posteriors a les cròniques, les novel·les cavalleresques catalanes en tenen un ressò, quan no en reben la inspiració directament. Nicolau d'Olwer escriu: «Desclot reviu en el *Curial e Güelfa* i Muntaner en el *Tirant lo Blanc*». I afegeix: «La llegenda de l'emperatriu deslliurada pel comte de Barcelona que enceta la *Crònica* de Bernat Desclot fa de bon reconèixer en les primeres aventures del *Curial*». Quant al famós *Tirant lo Blanc*, novel·la que Cervantes posa en altíssim lloc, és, en gran part, com ara diem, una biografia novel·lada de Roger de Flor, el primer capítol dels *Almogàvers*. Aquestes dues obres, el *Curial* i el *Tirant* són dues obres mestres per llur estil i galania. La primera és d'autor anònim; la segona és deguda a un escriptor valencià, Pere Martorell, que la deixà inacabada. Hom suposa que l'acabà Joan Martí de Galba, a les darreries del segle XV.

6) *La Ciència moral*. — Si amb Ramon Llull la prosa didàctica catalana té sovint un caire més aviat místic i apològic, amb Francesc Eiximenis assoleix un caràcter més pràctic i enciclopèdic. Tot i que en el seu temps ja havien arribat a Catalunya les primeres corrents renaixentistes, Eiximenis és encara un pensador i un moralista medieval. Un dels llibres de la seva gran enciclopèdia *Lo Crestià* és una mena de tractat d'economia política intitolat: *Regiment de la cosa pública*. Eiximenis fou amic de Sant Vicenç Ferrer, una altra intel·ligència poderosa del seu temps, que va il·lustrar la llengua catalana amb els seus innombrables i eloqüents sermons, remarcables per llur força de persuasió. A aquests dos noms il·lustres cal afegir el del frare Anselm Turmeda, mallorquí, el qual havent anat a Bolònia a estudiar, fou convertit a l'islamisme per un dels seus professors. Un cop s'hagué fet musulmà Turmeda anà a Tunis i es presentà al soldà. Aleshores va adoptar un nom àrab, Abdallah-ben-Abdallah i va escriure en aquella llengua un tractat per a combatre el cristianisme. Aquest tractat que és, en part, una obra biogràfica, ha estat reeditat a Egipte, no fa pas massa temps, per a fer propaganda islàmica.

7) *L'Art*. — L'art gòtic apareix ja en tota la seva força, després d'haver-se adaptat a les condicions climatèriques i lluminoses del país, és a dir, després d'haver-se catalanitzat. L'arquitectura artística no es limita als grans edificis de caràcter religiós, sinó que s'aplica també a les construccions civils. La influència musulmana, que en l'art castellà contemporani és evident, s'esvaeix del tot de l'art català. La pintura sobre taula produeix aleshores a Catalunya, algunes de les seves obres mestres, influenciades d'antuv; pels mestres italians i més tard per l'art flamenc. Els oficis artístics, com l'orfebria, la ceràmica, l'art de la forja, l'art del vidre, són força florents; adhuc arriben a formar escola. Aquesta escola es distingeix sempre per la sobrietat d'elements decoratius, és a dir, per la seva senzillesa i la seva dignitat.